

Román podle skutečného příběhu z koncentračního tábora Osvětim

Láska v Osvětimi

Byla to opravdu láska za ostnatým drátem,
nebo boj o život za jakoukoliv cenu?

JANA VRZALOVÁ

Láska v Osvětími

Byla to opravdu láska za ostnatým drátem,
nebo boj o život za jakoukoliv cenu?

JANA VRZALOVÁ

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

© Jana Vrzalová, 2025

Cover © Lukáš Tuma, 2025

Photos © archiv autorky, archiv Juraje Levického,

Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes,

Wikimedia Commons, 2025

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2025

ISBN 978-80-278-0226-5 (print)

ISBN 978-80-278-1533-3 (ePub)

ISBN 978-80-278-1534-0 (mobi)

ISBN 978-80-278-1535-7 (pdf)

„Nesud' druhého do té doby, než ty sám budeš na jeho místě,“ řekl Hilel.

Výroky Otců, 2. kapitola, Mišna 4,
volný překlad z hebrejštiny

PODĚKOVÁNÍ

Tato kniha, inspirovaná skutečným příběhem, jenž se v letech 1942–1945 odehrál v Osvětimi, by sotva vznikla bez vstřícnosti a následné skvělé spolupráce s přáteli a kolegy doma i v cizině, s představiteli židovských obcí v Praze a v dalších zemích Evropy. S lidmi, s nimiž jsem se seznámila teprve při pátrání po faktech. Můj obrovský dík patří Juraji Levickému z židovské komunity Humenné. Jánovi Hlavinkovi, řediteli Dokumentačního střediska holokaustu v Bratislavě. Spisovatelce a osvětové pracovníci a organizátorce kulturního života města Humenné, Márii Miškové, která mi nezištně poskytla fakta o rodině Citronových, jež dohledala při práci na své knize, věnované historii Humenného a jeho obyvatel v minulosti a v současnosti. Novinářce Nadě Ševčenko z Moskvy. Monice Pekové z odboru archivů a registratur MV SR a Lubomiru Repaskému, samostatnému referentovi téhož ministerstva. Sylvii Halászové z bratislavského Celního úřadu, která ze Státního archivu v Bratislavě – Slovenského národního archivu a dalších získala řadu dobových dokumentů. Manželům Milanovi a Haně Hurným a Peterovi Gossanyimu z Bratislavy, díky nimž jsem dostala spojení na Annu Shved Grosmanovou do Izraele a na americkou publicistku a spisovatelku Heather Dune Macadam. Heather byla natolik vstřícná, že mi dokonce v PDF, v originále, poslala svou nejnovější knihu, teprve čekající na své vydání. Poděkování adresuji také Siegfriedu Sanwaldovi z Dokumentationsarchiv des österreichischen

Widerstandes (DÖW) z Vídně a Martině Hůlkové z knihovny a archivu Středočeského muzea v Roztokách u Prahy. Mé uznání patří slovenské Vídeňáčce Vierce Kováčové, výborné znalkyni vídeňské němčiny. Bez této její schopnosti bych se asi pořádně zapotila. Letitému kamarádovi Janu Reitrovi děkuji za jeho úsudky a doporučení coby prvního a nezaujatého čtenáře. Za významnou pomoc vděčím psychoterapeutce a spisovatelce Zuzaně Peterové, která mi po celou dobu, kdy jsem kniha psala, poskytovala rady, pomáhala porozumět židovským tradicím a zvyklostem. Proniknout do lidských duší, nepřizní osudu zahnaných do kouta. Stejně jako všem výše jmenovaným jsem rovněž vděčna vrchnímu pražskému rabínovi Davidovi Peterovi za vstřícnost, za čas, který mi věnoval, aby zodpověděl mé otázky. Podobně, jako v oněch válečných časech muži jeho postavení byli duchovní jistotou svých bratří a sester, souvěrců, podpořil mne svými podněty a myšlenkami, poskytl mi nejen praktickou, ale také morální podporu. Rady a poznámky včetně kritických připomínek všech jsem se snažila využít co nejlépe. Snad jsem je touto knihou nezklamala.

Jana Vrzalová

PÁR SLOV...

Když mi spisovatelka Jana Vrzalová vyprávěla, jakým historickým příběhem se chce zabývat a napsat o tom knížku – zatajil se mi dech: vždyť postavy tohoto skutečného příběhu mi byly tolik blízké...

Moje babička mě jako malou brávala často na procházky. Nechoodily jsme ale do parku nebo na hřiště jako ostatní, ale na židovský hřbitov. Byl tam vzácný klid, zpívali ptáci, sem tam rostly zjara i jahody. Málokdo sem zavítal. Nebyl totiž kdo...

Občas se mnou postála u hrobu nějakého příbuzného nebo známého, pak zpravidla ukázala prstem na náhrobní kámen a podívala se na mě: „Vidíš, tenhle umřel včas...“ a bez dalšího slova jsme pokračovaly v procházce.

Co tím asi myslela? Neodvažovala jsem se jí zeptat. Až o mnoho let později. A babička mi vysvětlila, že „umřít včas“ znamená před Hitlerem. Před likvidací nás, Židů. Kdo to podle jejích slov takhle „stihl“ – ušetřil si hrůzy koncentráku, ze kterého se ona, na rozdíl od mnoha našich dalších příbuzných, vrátila.

A když mi pak dál vyprávěla o tom, co tam zažila – zeptala jsem se:

„Co bys udělala Hitlerovi, kdyby teď najednou stanul před tebou?“

Chvilku přemýšlela, a pak řekla: „Neudělala bych mu nic. Ani teď, ani dřív. Pomsta je příliš malá odplata. To jeho svědomí, to

by muselo promluvit. A nejen jeho, ale všech, kteří ubližují, ničí, likvidují... Nic není na tomto světě beztrestné...“

A o tom spisovatelka Jana Vrzalová mistrovsky vypráví.

Zuzana Peterová

PROLOG

25. duben 1972.

U vídeňského soudu začíná hlavní přelíčení.

Vstupují obžalovaní. Franz Wunsch a Otto Graf, bývalí příslušníci SS. Zapisovatelka Eva Triebengacher kdoví po kolikáté mechanicky uhlazuje komínek čistých papírů, pečlivě uložených vedle psacího stroje. Přisedící soudci Hans Schwarz a dr. Wilhelm Prabitz s nic neříkajícími výrazy ve tvářích sedí na svých místech. Předsedající Dr. Edgar Reisenleitner čte jména porotců. Po jednom přistupují. Elfriede Geija, Erich Finsterle, Catarina Heindl, Johann Senftner, Edith Steiner, Johann Wall...

Každý zvlášť na něj pohlédne a pronese:

„Ich schwöre. So wahr mir Gott helfe.“

„Přísahám. K tomu mi dopomáhej Bůh!“

Veřejný žalobce Dr. Hugo Kressnik navrhuje podat stručné vysvětlení podstaty skutečností obsažených v obžalobě.

Wunsch i Graf sedí klidně. Jako by se jim dění v soudní síni netýkalo. Ve tváři se jim nepohne sval. Ruce ležerně složené přes překřížené nohy. Ani náznak znepokojení. Ani sebemenší záchvěv strachu z vývoje věcí příštích.

Kruté zacházení s vězni, mučení a zabíjení. Vlastnoruční házení cyklonu B do plynových komor. Provádění selekcí... Obvinění se vrší. Je z nich obrovská hromada, pod níž by se každým okamžikem měly prolomit zábrany a zavalit svědomí oněch dvou. Nic takového

se však nestane. Ovládají se. Zůstávají chladnější než vysokohorské ledovce. Jejich svědomí, mají-li vůbec jaké, je netečné.

„Máte právo se k obviněním vyjádřit a vznést námitky,“ obrací se předsedající k obžalovaným.

„Jsem nevinen!“ pomalu vstane a bez sebemenšího zaváhání odpoví Franz Wunsch.

Stejná odpověď sebevědomě zazní i z úst Otto Grafa.

BEZSTAROSTNÉ MLÁDÍ

Helena z domu vyběhla lehkým tanečním krokem. Vesele poskočila, pohodila krásnými tmavými vlasy a zamířila k obchodu. Konečně na čerstvém vzduchu. Její radost je bezmezná. Blíží se židovský svátek Pesach. Miluje ho nad všechny jiné. Už jen pár dnů a všichni usednou ke společné hostině. Moc se těší. Zase se sejdou u jednoho stolu. Jako opravdová rodina. Nemůže se dočkat. Přijde starší sestra Růženka s manželem Israelem. Uvidí rozzářené oči dětí. Efraima, Ley, Gizely, Morice, Arona Ferdinanda... Benjamínka Awrahama, pro nějž má slabost. Bude jich hodně. Citronovi jsou početnou rodinou. Bohatou na děti, ne však na majetky. Jsou chudí. Slavnostní tabule bude skromná. Sejde na tom? Důležitější je, že budou spolu.

Záchvěv studu náhle zarazí myšlenky nezbedně se rozbíhající do všech světových stran. Helena se zastavila. Sama sobě upřímně přiznává, že její nabídka pořídit nákup nebyla tak úplně nezištná.

Ej, mávne vesele rukou. Co na tom?! Na chvíli odhodit smeták, hadry, vypadnout z pevného sevření čtyř stěn. Vychutnat si vábení jara. Cožpak je na tom něco špatného?

Zatočí se a nákupní taškou rozverně zakrouží nad hlavou. Je venku. Na ulici prozářené dubnovým, ještě zubatým sluníčkem. Rozhlédne se a... Taška letí vzhůru k nebi. Jejím pádu na zem zabránil nacvičený pohyb. Je ráda na světě! Miluje život. Hltá jej plnými doušky. Dokáže se vůbec kdy nasytit?

Tenhle malebný kout Slovenska miluje. To je její rodiště. Domov. Humenné. Město v Beskydském předhoří. Sevřeném mezi Vihorlatskými vrchy a Laboreckou a Ondavskou vrchovinou. Je s ním srostlá jako nemluvně s kolíbkou.

Paprsky dopadají na kopec Petočová. S kamarádkami tam vyrážejí na dlouhé procházky, aby probraly holčičí záležitosti i místní kluky. Svěřují se se svými starostmi. Štěbetají o chlupcích, kteří se jim líbí.

Výmluvně se chichotají. Občas se studem nezkušeného mládí odhalí nejtajnější tajemství. Se kterým mládencem se za soumraku poprvé letmo políbily. Který pak šohaj je o nejbližší zábavě provede tanečním parketem.

Když se za švitoření konečně dostanou na vrchol kopce, Helena na jejich přání spustí oblíbenou píseň. Dívky se postupně přidávají. Jako posel radosti a bezmezného štěstí se jejich hlasy nesou dolů, do údolí Laborce.

A ja také čarna, jak čarna čarnica,
naj še mi vystúpi šej haj,
naj še mi vystúpi šej haj,
naj še mi vystúpi z rady paradnica.

Z rady paradnica, z poľa robotnica,
bo ja také čarna šej haj,
bo ja také čarna šej haj,
bo ja také čarna, jak čarna čarnica...

Na okamžik zmlknou a obdivně pohlédnou na Helenu. Stojí hrdě, ruce do široka rozevřené, jako by chrám přírody, ten pozemský ráj pod nimi chtěla obejmout. Cítí, jak k ní domovina promlouvá a ona jí odpovídá.

Horenka, horenka hora zelená hora,
kdo že ma do tej horenky, kdo že ma volá,
volá ma volá ma volá, frajerka moja,
príd' večer šuhajko švarný sama som doma.

Volá ma volá...

Její zpěv je v kraji pojmem. Děvčata vědí, že žádná z nich se jí hlasem nevyrovná. Kupodivu nežárlí. Těší se z privilegia, že kamarádce mohou naslouchat kdykoliv se jim zachce, že si spolu s ní mohou zanotovat.

Helenin zpěv je jako svěží horský pramen. Zurčí, bublá, utěšuje, nabádá, nabízí. Náhle se ustálí a plyne pokojně, aby se vzápětí opět rozbouřil. Jako zátopa se valí vpřed. Zas a znovu bouří a pění, aby se poznenáhlu ztišil a mírumilovně plynul kamsi do dálky.

Gejzír upřímnosti tryská z nitra srdce a kapkami lásky skrání všechno a všechny kolem. Stékající voda odplavuje pocit trudnomyslnosti z nepřízně osudu. Co na tom, že spousta místních hmotnými statky neoplývá. Stejně jako Citronovi. Nejsou bohatí. Podobně jako mnoho sousedů i oni počítají každou korunu, šetří jídlem. Tím darem Božím. Tak ho vnímají, tak s ním nakládají. Plýtvání je zapovězeno.

Hojnost vnímají po svém. Sobě vzájemně jsou bohatstvím největším. Mají jeden druhého. Mají se rádi. Rodiče jsou na své děti hrdí. Vedou je přísně. V duchu židovských tradic a zvyklostí. Zvláště maminka dohlíží, aby se proti nim neprohřešily. Když se jim na bedrech usadí únava z nikdy nepřestávajících starostí, z obav z budoucnosti, zahání ji Helena zpěvem. Na pár milosrdných chvil dá zapomenout, jak tvrdě pro chléb vezdejší všichni musejí pracovat.

V hrdle má zlato. Nádherný hlas podmanivé barvy. Klidně by ji mohl živit. Možná ani netuší, kolik radosti jím lidem rozdává.

Díky nezkušenému mládí si snad ani neuvědomuje, že písněmi do světa dokáže vykřičet jejich žal, stesky a trápení a rozbolavěným duším tak ulevit. Vyzpívá jejich radosti i přání.

Čarovnou mocí písně vládne. V Helenině podání vskutku nebývalou. Také ona v nich hledá útěchu, když je jí těžko. Čerpá z nich sílu, vůli nepadat před problémy na zadek. Nachází v nich povzbuzení. Bezedný zdroj životní energie. Snad i smrt by se ho zalekla, kdyby jí šlo o život.

***

Fíha, jak ten čas letí. Musím si pospíšet. Přidá do kroku. Obstará vše potřebné a uhání domů. Uloží nákup, popadne hadr a pustí se do práce. Pesachu předchází velice důkladný úklid. Smyččí každičkou místnost, každyčkový kout. Maminčinu pozornému oku nic neunikne. Na nic se nesmí zapomenout. Zejména na místnosti spojené s jídelnem. Kuchyně a jídelna se zablesknou jako zrcadlo. Nikde ani to nejmenší smítečko. Ani nepatříčná šmouha, zapomenutý flíček. Maminka Citronová je velice přísná židovská žena. Dbá o domácnost, o dodržování tradic a zvyklostí, převzatých po předcích. I to je důvod, proč pesachové nádobí ukládá do přístavku, aby se nekontaminovalo tím, které na vaření používá celoročně.

Čeká je pečení macesů.

„Je to chléb vysvobození i soužení. Musíme si na něm dát záležet.“

Každým rokem těmito slovy maminka zahajuje jeho přípravy. Znovu a znovu trpělivě dcerám osvěžuje paměť.

„Křehké plátky připomínají utrpení Izraelitů v Egyptě. Během jejich náhlého odchodu z Egypta chléb nestihl vykvasit. Od těch časů o Pesachu na stůl nesmí přijít nic kvašeného.“

První synagoga v Humenném z roku 1787, v pozadí ješiva (židovská škola).

Vrací se do dávné minulosti. Všech pět dívek pozorně naslouchá.

***

Slunce zmizelo za horizontem. Večer se vyhoupl nad koruny stromů a přinesl Řád. Hostinu. Seder.

Láskyplně tatínek Moše očima spočine na svátečně oblečených dětech, vnoučatech, manželce Regině. Je pyšný na svou početnou rodinu, jejíž je hlavou. I jeho jméno jako by ho k této roli předurčovalo. Moše. V židovské tradici Mojžíš. Moše rabenu. Mojžíš, náš učitel. Jedna z nejvýznamnějších postav izraelského národa a Starého zákona. Největší starozákonní prorok.

Krásná vnoučata. Krásné dcery. Krásní synové. Moric, Aron i teprve jedenáctiletý Ferdinand. Kéž by v životě nepoznali nouzi jako já! Kéž by se jim dařilo! Bože dej, ať nikdy nepoznají válku! Ta poslední, pod jejímž duněním se zhroutil starý svět, která tak

radikálně změnila mapu Evropy, byla strašlivá. Snad se z ní lidstvo poučilo. Není přece možné, aby člověk zabíjel člověka. Je to proti Božímu přikázání!

Všichni členové rodiny vcházejí do místnosti a vestoje zauímají místa u stolu. Otec Moše je vítá. Jeho žena zapálí svíce na stole a pronese požehnání.

„Požehnaný jsi Ty, Hospodine,
Bože náš, Králi světa,
jenž jsi nás posvětil
Svémi přikázáními a přikázal
nám zapálit světlo sváteční.“

Přítomní stále stojí. Čekají, až otec jako hlava rodiny pozvedne rituální pohár s vínem. Pokoj proteplí upřímná modlitba.

Savri meranan
Baruch ata Adonaj
Elohejnu melech ha-olam.
Bore pri hagafen...

Požehnaný jsi Ty, Hospodine,
Bože náš, Králi světa,
který jsi stvořil plod vinné révy...

Poté Moše svou číši nechá kolovat. Připíjejí si jen z té jeho. Na znamení, že rodina drží pospolu. Svátečním sladkým kidušovým vínem, které na stůl přichází pouze o sederu.

Usedají. Velká soudržná rodina. S nimi Hospodin, jenž Pesach přikázal každoročně slavit.

„... touží po osobním setkání s každým z nás. S každým z naší židovské komunity,“ promluví otec Moše. Očima pohladí své nejbližší a otevře Hagadu. Knihu, v níž je v tradiční formě zapsán scénář večera. Sederová večere může začít.

„Připomeneme si vyvedení Židů z Egypta. Naše vysvobození z otroctví.“

Následně si každý v nádobě k tomu určené natřikrát omyje ruce. Ruce se natáhnou ke kořenové zelenině nakrájené na drobné kousky. Namáčejí ji ve slané vodě, symbolizující slané moře, slzy utrpení a pomalu ji vkládají do úst.

Otec Moše nejmladšího člena rodiny vyzve, aby se ptal.

„Ma ništana halajla haze mi kol halejlot?“ spustí benjamínek Awraham.

„Čím se tato noc liší od ostatních nocí?“

Moše, s Hagadou v rukách, odpovídá.

„Nuže, poslyšte, jak jsme se stali národem.“

Začne předčítat, aby dětem přiblížil události dávno propadlé rostem času. Aby je sobě a manželce Regině připomněl. Čte o vyvedení Židů z Egypta. Z faraonova otroctví.

„Musíme vědět, odkud jsme vyšli a kam jdeme. Nesmíme zapomínat, kdo jsme.“

Společně se dají do zpěvu. Místností se nese podmanivá melodie. Helenin hlas jí nechává rozeznít v plné kráse. S odhodlaností mládí. S vroucím citem.

S každým tónem, s každým slovem cítí sílicí přívál blahodárné životní energie. Přívál hrdosti na svůj národ.

Ne, nezapomeneme! Nikdy nezapomeneme, kdo jsme. Odkud jsme vyšli. Kam kráčíme. Kým jsme.

„Vehí šeamda lavotejnu ve lánu...“

A ten, který stál při našich otcích i při nás...

Avadim hajinu.
Otroky jsme bývali...“

Zpívaná modlitba zní místností. Spojuje srdce přítomných, upevňuje rodinu, vztahy jednotlivých členů. Vlívá sílu, chuť do života. Jsou pospolitostí, kterou hned tak něco nezlomí.

Čtvrtý, poslední pohár vína je nalit. Moše z Hagady předčítá slova chvály adresovaná Všemohoucímu. Večere vrcholí zpěvem židovských písní.

V KRAJI TEKUTÉHO SLUNCE

Parta kluků uhání za ves. Mají naspěch. Míří k nedalekým vinohradům, v nichž se čas kloní pod tíhou dozrávajících hroznů. Blíží se vinobraní. Každoročně před zahájením prací se vkrádají do vinic ověncených girlandami těžkých a lahodných bobulí. Vědí, že pokud si břicha včas nenacpou sladkou šťávou nasáklými plody, nic na ně nezbude. Pro potěchu dospělých skončí v lisech, postupně přeměněny tekutý mok.

Drasenhofen, rakouská pohraniční obec v okrese Mistelbach. Od Humenného vzdušnou čarou vzdálená nějakých pět set kilometrů. Krásný kout Rakouska. Kraj tekutého slunce, kraj vinic. Tudy, pouhých pět kilometrů od moravského Mikulova, na hlavní silnici z Brna do Vídně, se táhnou řady vinic, srovnané jak na defilérce. Radost pohledět. Generacemi vyšlapanými cestami odtud lze snadno doputovat do vinařského městečka Poysdorf.

Malebný kraj vábí. Zamilované k procházkám, děti k dobrodružstvím. Zvláště klukům, obdařeným bujnou fantazií, skýtá bezpočet možností, jak ji ještě víc pustit z uzdy. Coby stateční zbrojnoši zápolí s nepřáteli vlasti. Jako četníci chytají lapky. V rytířských kláních dobývají srdce sličných paní a dívek.

A těch skryší ke hře na schovávanou... Klukovský ráj na dosah.

Až se nasytí hroznů, vydají se k nedaleko rozkročenému Kreutzbergu. Kamenné sochy ze 17. století zas a znovu budou mlčky trpně

přihlížet jejich lumpárnám. Svátí ve zdejší kapli se začnou modlit, aby se jim, nedej Bože, nic nestalo. Dechberoucí výhled na zvlněnou krajinu Weinviertelu, na malebné vinice, ale také na vinařskou obec Falkenstein, který kopec nabízí, klukům zevšedněl. Mají jiné zájmy. Prahnou po dobrodružství.

Kuráž jim nechybí. To tedy ne! Ve snaze ukázat se jeden před druhým, byť jen záblesk obav z nebezpečí odhazují jako přebytečnou veteš. Přece nejsou srabi. Strach jim občas pořádně stáhne zadnice. Žádný by to ale nahlas nepřiznal. Obavy zahánějí osvědčenou metodou. Sami sebe v duchu ujišťují, že se hned tak něčeho nezaleknou. Nejsou přece sralbotkové! Nežřídká riskují, jen aby v očích ostatních vystoupali málem do nebeských výšin, aby se před holkami blýskli svými, jak jinak, hrdinskými činy, hodnými bájných reků.

Rodiče se zlobí. Pranic se jim nelíbí, že pokračovatelé jejich rodu Kreuzberg milují. Nehledí na zákazy. Je jim dočista fuk, když za jejich překročení dostanou pořádný výprask. Ale což! Jelita po rákosce nebo řemenu časem zmizí, bolest přebolí. Vábení tajemné hory rodičovské lamentace spolehlivě přehluší. Prý už ve 12. století zde lidé postavili hrad. O sedm stovek let později jeho trosky strhli. Kameny z hradeb použili jako skvělý, snadno dostupný stavební materiál.

Tehdy se také pustili do výstavby sklepní uličky, vinoucí se okolo kopce. Dva z nejstarších sklepů vybudovali z kamenů, zbytků hradního zdiva. Ještě předtím však pod Kreuzbergem vyhloubili lochy. Vzájemně propojené chodby tvoří spletitou síť různých úrovní, tolik přitahující pány kluky, dychtící po tom vytasit se před děvčaty nějakým velkým objevem. Skutkem hodným pravého muže.

Mladší hoši se tajně kradou za staršími druhy, jen aby se do podzemí plného tajemna a strašidelného ticha, tu a tam protátého hrůzu nahánějícím zvukem, potajmu vetřeli.

Loch. Samotné slovo zní tak podivně. Tajná podzemní chodba, jáma, prostor k uschovávání zásob – obilí, potravin, vína... Ve válečných obdobích úkryt obyvatel před vojáky.

Lochy často navazovaly na sklepy, přístupné po žebřících či kamenných schodech přímo z obydlí nebo odněkud ze dvora. Pod Kreuzbergem údajně sloužily i jako kultovní místo, říkají zdejší báby. Ale kdo ví? Kolik jen povídaček kluci od nich už slyšeli! Moc jim nevěří. I když... Legenda o jakési spojovací chodbě mezi hradem a níže položeným poplužním dvorem je přitahuje jako magnet. Co když skutečně existuje? Co když nejde o babské tlachy? Co kdyby ji odhalili? Co kdyby v ní našli poklad? Oči jim při té představě žhnou jak uhlíky.

Franz je touto myšlenkou doslova posedlý. Už ani nepočítá, kolikrát mu táta seřezal zadek tak, že si nemohl sednout. Jen kvůli tomu, že ho kdosi bůhví pokolikáté načapal, jak do zapovězeného podzemí leze. Pokaždé na fotra, laskavější označení pro něj nenacházel, nenávistně šlehne okem. Nikdy nekřičí bolestí. Pevně stiskne zuby, div si jazyk nepřekousne a vzdorovitě zatíná pěsti.

Otec ho tluče kvůli každé maličkosti. Tvrdě, nemilosrdně. Jako by ani nebyl jeho vlastní krví. Čím častěji, čím silněji na chlapcovu hlavu a záda dopadá řemen, tím více otce nenávidí. Tím více se zatvrzuje. Slzu neukápně. Rány snáší mlčky a v duchu si přísahá. Jednou mu ukáže. Jednou se pomstí. Jednou v něm hromadící se zlost vytryskne. Spadnou jí okovy, jimiž je spoutaná. Nechá ji vybuchnout jako sopku. Pak všichni uvidí, co v něm je. To bude jeho velký den. Jednou zaručeně přijde, slibuje Franz sám sobě.

***

„Vztyk! Vyrážíme!“ zavelí rázně.

Mrazivým pohledem předem zarazí jakýkoliv případný pokus kluků, rozvalených ve vinici a spokojeně zažívajících sladkou dobrotu, vzdorovat. Už když tuhle partu sestavoval, dával si pozor, aby nikdy nepřipustil být jen sebemenší náznak odporu.

Dril a poslušnost. Důsledné plnění nařízení. To jsou Franzova základní pravidla, jimiž se řídí. Ostatně, o rozkazech se nediskutuje. Rozkazy se plní.

Pro jistotu si však vrbovým proutkem varovně švihá po rozevřené levé dlani. Svým slovům tak dává větší váhu. Hošánci musejí vědět, že je myslí smrtelně vážně. Platí pro všechny. Beze zbytku.

„Tak bude to? Rychle, rychle!“

„Mach schnell!“ huláká i na nejmenšího, sotva pětiletého Hanse.

Kluci, všichni mladší než on, vylekaně vyskakují. Zase mu z očí číší něco, co okamžitě spouští ledovou vlnu, varovně jim sjíždějící po zádech. Franz jim imponuje. Má v sobě cosi strašidelně magického, co je přitahuje. Co je nutí poslouchat ho na slovo. Současně se ale bojí. Nikdy to přede všemi nepřiznají. O cejch srágořy, který si při sebemenší pohružce nadělá do gatí, žádný nestojí. Jak by v očích ostatních vypadal?

Pokud nejsou dostatečně hbití, pokud něco hned na poprvé neudělají, jak jejich velitel žádá, uchyluje se Franz k mučení. Hlava nehlava, tluče je vším, co má po ruce. Konečky prstů chytá za kraťoučké vlásky nad ušima a bolestivě jimi kroučí, až se bezděčně zvedají na špičky. Dává si sakramentský pozor, aby ho rodiče kluků neviděli. Sám by sklidil nářez. Od nich i od vlastního fotra. A že by ho snad sami práskli? Ále, kdež! Obava z Franzovy pomsty pokaždé touhu někomu se svěřit nemilosrdně zardousí hned v zárodku.

***

V polovině září 1935 německý Říšský sněm na svém zasedání v Norimberku přijímá dva ústavní zákony, legalizující vyloučení Židů z německé společnosti. Stát poželhal protizidovské politice.

První z nich, Zákon o říšském občanství, stanovil, že občanem Říše může být pouze Němec nebo člověk s „příbuznou krví“. V okamžiku němečtí Židé přišli o svá politická práva. Stali se pouze Staatsangehörige, státními příslušníky, zatímco „árijsťtí“ Němci byli označeni jako Reichsbürger, říšští občané. Uvedený zákon byl do roku 1943 postupně doplněn o třináct prováděcích nařízeních, systematicky zbavujících Židy veškerých občanských práv.

Již o dva měsíce později, 14. listopadu 1935, bylo vydáno první z nich. Přesně vymezilo, kdo je považován za Žida nebo míšence.

Druhý zákon, na ochranu německé krve a německé cti, zakazoval uzavírat sňatky mezi Židy a Němci a rovněž zapovídal jejich mimomanželský styk. Židovským domácnostem bylo také zakázáno zaměstnávat německé služebné ve věku do pětáctýřiceti let či vztyčovat německou vlajku.

Franzovi je teprve třináct. Norimberk i ony ponižující zákony jsou mu na hony vzdáleny. Politika je mu ukradená. Raději prohání mičudu na trávníku a s partou podniká tažení na Kreuzberg. Vkrádá se do cizích zahrad ochutnat dozrávající jablka. Jak to páni kluci běžně dělají. Nic nového pod sluncem.

Otec Wunsch denně pročítá noviny, poslouchá rádio. Často dává najevo hrdost na rodáka Hitlera. Nadšeně vstřebává se silným rakouským přízvukem pronášená slova, tolik připomínající štěkot zuřícího psa.

Německo řídí jako zkušený lodivod. Rakušák! Samotným Bohem povoláný. Wunsch starší sdílí jeho chorobnou nenávist vůči Židům. Také on v nich spatřuje příčinu všeho zla. Oni způsobili chudobu. Jak je možné, že nahromadili obrovské majetky? Že do

úmoru, den za dnem, tvrdě pracují? Že svým dětem dopřávají vzdělání, aby se mohly uplatnit i v těch nejprestižnějších profesích? Koho to zajímá?!

Až dosud jen tušené zlo se vylouplo z kontur a dostalo jasnou podobu, jasnou definici! Konkrétnímu nepříteli se snáze čelí. Zvláště, když je tu někdo, kdo ví, jak se mu postavit.

Hitler je moudrý. Neomylný. Ví, jak s nimi bez milosti zatočit. Co kdyby se zmocnili světa? Židovláda. Při té představě se Wunsch starší otřepe hrůzou.

„Pane Bože, nedovol, aby nám vládly podřadné bytosti,“ modlí se vroucně.

Už je to dávno, snad v hodině náboženství slyšel, že Židé kdysi přitáhli z Egypta. „Jak to, že Všemohoucí připustil, aby se dokázali z faraonova otroctví vysvobodit? Kde se stala chyba? Musí se napravit,“ hudrá si zlostně pod nos.

„Vykázat je tam, kam patří. Na okraj společnosti. Znovu jim nasadit uzdu. Napevno přitáhnout. Zabavit všechny jejich majetek. Rozdělit ho mezi vyšší rasu. Hitler je určitě chytřejší, mazanější než nějaký egyptský faraon. Nedopustí, aby se Židé znovu osvobodili. To by byl přece konec světa. Konec vlády nadlidí s árijskou krví.“

„Übermensch.“

„Nadčlověk.“

„Panská rasa.“

Jak hrdě to zní. Starý Franz Wunsch se kochá slovíčky. Hýčká je víc než kdysi syna, když byl ještě docela maličký.

„Občanem říše může být pouze Němec nebo člověk s „příbuznou krví“. Je dobře, že němečtí Židé ztratili svá politická práva a stali se Staatsangehörige, státními příslušníky,“ poklepává významně ukazováčkem na noviny.

„Však ono na ně dojde i u nás, v Rakousku. Uvidíš mutti!“ zahřímá.

„Staneme se jedinými pravými občany říše. Reichsbürgery. Adolf je naší, rakouské krve. Nedovolí, aby se židovská chátra dál roztahovala a ujídala z našeho talíře.“

Nadšen zákonem na ochranu německé krve a německé cti, zakazujícím uzavírat sňatky mezi Židy a Němci, zapovídajícím jejich mimomanželský styk, neopomene pokaždé v hospodě u piva chvástavě zdůraznit, že on svého syna drží zkrátka.

„V naší rodině se něco takového nemůže stát. S Židovkou by si nikdy nezadal. A kdyby snad... Pochybné choutky bych z něj vymlátíl!“

***

Franz není hloupý. Ovšem, že by v nějakém předmětu zvlášť vynikal, tak to ne. Běžný průměr, dalo by se říct. Je vychytralý. Mazanost může plnými hrstmi rozdávat. Jak postupně poznává své možnosti, je čím dál protřelejší. Už ví, jak se prosadit, jak si vydobýt místo na slunci. Jak se stát úspěšným. Začíná chápat sílu strachu coby nástroje ovládnutí lidí. Síla moci jedince, který s ní dokáže mistrně kouzlit, se mu zamlouvá čím dál víc.

Touží lidmi manipulovat. Mít je plně ve svých rukách. Řídit, kontrolovat. Držet je pod krkem, aby v hrůze udělali vše, co si on umane. *Naučím se to. Rozhodne se. Udělám pro to cokoliv. Jednou budu patřit k elitě, před níž se ostatní sesypou. Jako osiky se budou chvět, až se děsem podělají. Na kolenou budou žebrot o smilování. Stanu se součástí správné krve.* Tak přísahá sám sobě po dalším výprasku. *Jemu také ukážu! Dopouští se chyby, když mne podceňuje. Ne, nedovolím, aby se mnou zacházel jako s kusem špinavého hadru.*

Správná krev. Správný vůdce. Tak to přece fotr říká, s uchem přilepeným k rádiu, z něhož se nese hlas německého vůdce. Rakušáka. Z Braunau na Innu. Adolfa Hitlera. Naslouchá mu, jako

by to byl sám Pán Bůh. Bezmezně ho obdivuje. Vida, co za pouhé čtyři roky vládnutí v Německu dokázal. Od slov k velkým činům nemá daleko.

Kam se na něj hrabe Alexandr Veliký! Prý nejúspěšnější vojevůdce v dějinách lidstva. Blbost. Jím je a zůstane Adolf Hitler.

Podmaní si celý svět. Vládu nad ním už z ruky nepustí. Podrobí si nenáviděné Židy. Zotročí podřadné lidi – Slovany. Skoncuje s bídou. Všem dá práci. Všem naplní talíře.

Je to on, kdo konečně prstem ukázal na viníka strádání Němců. Židé! Jen on ví, kdo je Prozřetelností předurčen k roli otroka, slouhy. Ubozí Slované. Vyšší, nejvyšší árijská rasa bude slavit zasloužené vítězství. Pod Hitlerovým vedením.

Franz Wunsch starší má jasno. Vůdce mu otevřel oči. Teď už chápe, kdo může za všechna příkoří.

Svět potřebuje führera. Člověka mocného a schopného, který vyvoleným – Árijcům, konečně vrátí vůdčí místo, které jim právem náleží.

Každodenní masáž mozku, mistrovsky řízená ministrem propagandy Josephem Goebbelsem, nese své plody. Jím vytvářený mýtus o neomylném führerovi Adolfu Hitlerovi, muži se světodějným posláním, se v hlavách drtivé většiny německého národa ujal. Vzklíčil a rostl také ve Franzu Wunschovi starším. Hitler ho uhranul. Víra v jeho neomylnost, Goebbelsem vydatně zalévaná každodenním opakováním lži o příčinách nezdaru kapitalismu, ovládaném židovskými velkopodnikateli, v něm nenávisť k nim stupňuje do krajnosti.

K Hitlerovi vzhlíží s nadějemi na lepší budoucnost. Kupodivu právě protižidovské tažení otce se synem postupně sblížuje. Líbí se jim, jak rychle se Židé vytrácejí ze svých drobných obchodů, kterých se přechoťně ujímají rodu věrní árijci. Židovský majetek pomůže zvládnout těžkou krizovou situaci německého hospodář-

ství, vyvolanou obrovskými výdaji na zbrojení pro připravovanou válečnou agresi. Určitě se zlepší i postavení Hitlerova rodného Rakouska. O tom je Franz Wunsch starší skálopevně přesvědčen.

Jen maminka Marie je nedůvěřivá. S rostoucími obavami sleduje manželův do té doby netušený fanatismus, rozpalovaný mužem s knírkem pod nosem. Jejímu pozornému oku neuniklo, že vlivem všudypřítomné goebbelsovské propagandy se postupně mění i sousedé a známí. Jak plynou týdny a měsíce, se znepokojením pozoruje stále výraznější přeměnu syna Franze. Nemůže nevidět nadšenou jiskru v oku, která se zažehne pokaždé, kdykoliv se o Hitlerovi mluví. Kdykoliv hřímá k davu zfanatizovaného národa v říši. Paradoxně díky dění v Německu otec se synem k sobě nacházejí cestu.

Mutti je však stále podezřívá. Z vůdce má obavy. Co když přinese něco špatného?

Pochybuje.

Váhá.

Zatím.

Její neradostné úvahy, občas nesměle pronesené nahlas, pěstí do stolu zatlouká hlava rodiny.

„Kušuj, hloupá ženská! Ničemu nerozumíš!“ zahučí podrážděně.

„Hodíš se akorát k plotně!“

Sotva se z rádia ozve vůdcův hlas, pustí je co nejhlasitěji.

„To je ono!“ ječí jako smyslů zbavený.

„Přesně tohle potřebujeme. To je vůdce hodný následování,“ hu-láká nadšením.

Pod návalem vyburcovaných emocí se náhle vymrští. Paže letí vzhůru.

„Sieg Heil! Sláva vítězství!“

„Heil Hitler! Sláva Hitlerovi!“

„Cílem německé politiky je zabezpečit a udržet masu lidí a jejich množství zvětšit. Jde tedy o problém prostoru.“

„Mutti, slyšíš? Vůdce mi mluví z duše,“ třese zaskočenou a vyděšenou manželkou.

Z rádia se kuchyní nese hrůzu nahánějící jekot píšťal, dunění bubnů.

***

Pátého listopadu 1937 se v Berlíně odehrála schůzka Adolfa Hitlera s nejužším kolegiem mocenských představitelů Říše.

Už z výčtu pozvaných bylo zjevné, že se bude projednávat něco velice důležitého. Do budovy říšského kancléřství si vůdce pozval generála polního maršála Wernera von Blomberg, říšského ministra války, generála svobodného pána Wernera von Fritsche, vrchního velitele pozemního vojska, admirála Ericha Raedera, vrchního velitele válečného námořnictva, generála Hermanna Göringa, vrchního velitele letectva a svobodného pána Konstantina von Neuratha, ministra zahraničních věcí. Pořízením zápisu z jednání byl pověřen plk. Friedrich Hossbach, pobočník říšského kancléře. Právě jeho příjmení se stalo součástí názvu klíčového dokumentu. Hossbachův protokol obsahuje autentický záznam cílů mocenské strategie nacismu pro nejbližší léta. O polemiku Hitler nestál. Hodlal tvrdě prosadit vše, co si umanol. Zápis je de facto záznamem jeho monologu.

Nacistickému vůdci šlo především o zvětšení významu německého národa. Podmínkou však bylo rozšíření životního prostoru, a tak onoho dne vytyčil dva nejbližší cíle příštích výbojů. Československo a Rakousko. První z obou zemí z duše nenáviděl. Vadilo mu sousedství demokratického státu, vzdorujícího všem nepříznivým vnějším i vnitřním okolnostem a vlivům a navzdory tomu nadále prosperujícího. Kromě toho se mu nezamlouvalo, že už dlouho je oporou a zázemím německé protihitlerovské emigrace.

Schůzka mimo jiné měla dát odpověď na jisté signály o pokusech o integraci v Podunají. V roce 1937 je naznačoval záměr předsedy československé vlády. Hodžův plán počítal se sblížením zájmů Československa a Rakouska na hospodářském a později politickém základě. Nacisté toto případné ohrožení svých zájmů přecenili. K diplomatickému oťukávání sice docházelo, nicméně bez kýženeho výsledku.

Střední Evropu vůdce hodlal ozbrojenými prostředky ovládnout nejpozději v rozmezí let 1943–1945. Proto přítomným nastínil varianty případných scénářů. Zabýval se podmínkami a šancemi na jejich realizaci. Obšírně hodnotil vojenskou situaci Velké Británie a Francie z hlediska možného vojenského střetu. Připustil, že za určitých okolností by otázku Československa mohl vyřešit nasazením síly již v roce 1938.

Obsah rozpravy, na níž Adolf Hitler nastínil nejbližší milníky expanze, zůstal skryt až do konce 2. světové války.